

a Magyarországi Ruszin Tudományos Intézetet

Az 1996. év január 1-től Budapest székhellyel működő Magyarországi Ruszin Tudományos Intézet (MARUTI), alakuló ülését az év május 7-én tartotta. Az Intézet az 1864-ben Ungváron megalakult Szent Bazil Társulat ruszinofil korszakát tekintette szellemi elődjének, valamint a II. világháború éve alatt Ungváron működő Kárpátaljai Tudományos Társaságot, amelyet gyakran Ruszin Tudományos Akadémiának is neveztek. A MARUTI alapításának ötlete egyébként 1993-ban született és Popovics Tibor Miklóstól, a MTA Közép- és Kelet-Európai Akadémiai Kutatási Központ tudományos munkatársától származott, aki 1992. óta a Magyarországi Ruszinok Szervezete (MARUSZE) tudományos tanácsadója volt. A Ruszin Intézet alapításának gondolatát Magyarország egyik legismertebb történésze dr. Gyimesi Sándor professzor, a Közép- és Kelet-Európai Akadémiai Kutatási Központ vezetője is támogatta.

A MARUTI indításánál Popovics Tibor Miklós csak két osztályt szeretett volna: a társadalomtudományit, valamint a nyelv- és irodalomtudományit. Hattinger Gábor, a MARUSZE elnöke e kettőn kívül még egy népi építészeti, valamint egy népzenei osztály létrehozását is szorgalmazta. Az Intézet végül négy osztállyal indult:

1. *Társadalomtudományi* osztály (történelem, néprajz, demográfia, szociológia, politológia, földrajz, közgazdaságtan). Osztályvezető: Popovics Tibor Miklós tudományos munkatárs, Közép- és Kelet-Európai Akadémiai Kutatási Központ, Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem, Budapest.

2. *Nyelv- és irodalomtudományi, valamint pedagógiai* osztály. Osztályvezető: dr. Udvari István tanszékvezető főiskolai tanár, egyetemi magántanár, Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszék, Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza.

3. *Népi építészeti* osztály. Osztályvezető: Tomcsányi Mihály építészmérnök, Budapest.

4. *Népzenei, művészeti, kulturális* osztály. Osztályvezető: Bartha Sándor zenetanár, Budapest.

Az Intézet szerette volna meghonosítani Magyarországon a ruszinisztikát, egy olyan komplex jellegű új tudományos irányzatot, amely interdiszciplináris eszközökkel vizsgálja a ruszin vonatkozású kérdéseket. A MARUTI kutatásaiban nemcsak a mai Magyarország

Képünk Eperjesen (Presov, Szlovákia), „A ruszin nyelv aktuális kérdései” című konferencián készült, 1999. áprilisában: Csépanyi-Bárdos Józsefné (a Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat elnöke), Popovics Tibor Miklós (a Magyarországi Ruszin Tudományos Intézet igazgatója), Vladimir Fedinisinec, író (Ungvár)

területére vonatkozó elemzések, hanem a történelmi Magyarország területére kiterjedők is prioritást kaptak. Az évszázadok során ugyanis a Kárpát-medencei és a Duna-táji ruszinok nagyobb része (a lengyelországi lemkók kivételével) a történelmi Magyarországon élt. A ruszinokról szóló forrásanyagok jelentős része Magyarországon jelent meg magyar és ruszin nyelven.

Az Intézet tervei között szerepelt egyebek között a magyarországi ruszin irodalmi nyelv kodifikálásának előkészítése, valamint tanulmányok, könyvek, cikkek publikálása a ruszinok eredetéről, a ruszin–magyar együttélés kérdéseiről, az internetikus kapcsolatok jelentőségéről, vallástörténeti kérdésekről, néprajzi és demográfiai vonatkozásokról is.

A MARUTI számos hazai és külföldi kutatóműhellyel: a MTA Nyelvtudományi, Történettudományi, Néprajzi, Régészeti, Földrajzi, Politikatudományi, Közgazdaság-tudományi, Világgazdasági Intézeteivel, a Regionális Kutatások Központjával, a Teleki László Alapítvány Kelet-Európa Intézetével, a Geopolitikai Intézettel, a Külügyi Intézettel, valamint egyetemi, főiskolai történettudományi, földrajzi, néprajzi, szlavisztikai tanszékeivel, különböző hazai kisebbségi kutató intézetekkel, valamint külföldi szlavisztikai tanszékekkel és intézetekkel kívánt együttműködni.

Popovics Tibor Miklós 1996-ban pályázatot nyújtott be a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítványhoz a világ első „Ruszin Történelmi Atlasz”-ának összeállítása érdekében. A pályázatot elfogadták, az atlasz kézírata 1997-ben el-

készült. 1996 júniusában a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Kisebbségi Főosztályától a következő kutatási témák kidolgozásához kértünk anyagi segítséget: 1. dr. *Tamás* Edit (Sárospatak): „Komlóskára vonatkozó levéltári adatok feldolgozása”; 2. dr. *Botlik* József (Budapest): „Interetnikus kapcsolatok vallástörténeti vonatkozásai Északkelet-Magyarországon, különös tekintettel a ruszinokra”; 3. dr. *Jobbágy* Mária témavezető, *Zsíros* Miron és *Filkóházi* Zoltán közreműködők (Kazincbarcika–Múcsony): „Múcsony története és etnográfiaja a XVII. századtól napjainkig (1991)”; 4. *Popovics* Tibor Miklós (Budapest): „A ruszinok eredete a legújabb kutatások tükrében”, valamint „A ruszinok antropogeográfiaja”; 5. dr. *Szabó* Róbert (Budapest): „A ruszin kérdés a csehszlovákiai magyar sajtóban 1921-től 1930-ig”. Ezenkívül hozzájárulást kértünk az Intézet működési költségeihez. A Minisztérium méltányolta pályázati kérelmünket, de az igényelnél sokkal kisebb összeget biztosított. Emiatt csak a működési költségek, valamint egy nagyszabású I. nemzetközi ruszinisztikai konferencia finanszírozására nyílt lehetőség.

A MARUTI 1997. május 31-én a IV. Budapesti Ruszin Világkongresszushoz kapcsolódóan megszervezte az *Első Nemzetközi Ruszinisztikai Konferenciát* Budapesten. A konferencián két szekció, a történelmi, néprajzi és politológiai, illetve a nyelvi, irodalmi és pedagógiai működött. Az első szekcióban összesen huszonnégy előadás hangzott el vagy került beküldésre. A második szekcióban a szerzők tizenhét előadást tartottak. Összességében negyvenkét előadás szövege állt össze tizenegy ország (Magyarország, Jugoszlávia, Szlovákia, Lengyelország, Ukrajna, Kanada, USA, Észtország, Oroszország, Fehéroroszország, Románia) előadóinak tolmácsolásában. Mindenki olyan ruszinisztikai témával szerepelhetett, ami neki szimpatikus volt, csak annyi volt a megkötés, hogy a szerzők tudatosan ne mossák össze a ruszint az ukránnal. A konferencia napján *Hodinka* Antal akadémikus, világhírű magyarországi ruszinkutató emléktábláját is felavattuk, leszár-

mazottai, illetve rokonai jelenlétében. Az Intézet ily módon is szeretett volna adózni minden idők legnagyobb ruszinkutatója emlékének. Az I. Budapesti Nemzetközi Ruszinisztikai Konferencia előadásainak szerkesztett kötete már nyomdában van, reményeink szerint 2000-ben fog megjelenni.

Az I. Nemzetközi Ruszinisztikai Konferencia magyarországi, illetve külföldi visszhangja igen pozitív volt. Mindez arra ösztökélt bennünket, hogy folytassuk a magyarországi ruszinisztikai konferenciák sorozatát. Ezeket már szűkebb témakörökben kívántuk megvalósítani oly módon, hogy minden előadás után legyen lehetőség hozzászólásokra vagy vitákra. Így viszonylag kis létszámú (15–20 előadós) tudományos műhelymegbeszélésekre kerülhetett sor, amelyek sokkal jobban megfeleltek egy hatékony kisebbségi konferencia követelményeinek, mint egy nagy létszámú tanácskozás.

1998. május 4-én sor került a II. *Budapesti Ruszinisztikai Konferenciára* a Budapesti Művelődési Központban „*Területi kutatások a magyarországi ruszinisztikában*” témakörben. Anyagi támogatás hiányában a tudományos fórumra külföldi előadókat meghívni nem tudtunk. A fórum munkájában olyan ismert magyarországi szakembereket sikerült bevonni, mint dr. Udvari István (Nyíregyháza), dr. Mizser Lajos (Nyíregyháza), dr. Antal Zoltán (Budapest, ELTE), dr. Tiner Tibor (Budapest), dr. Botlik József (Budapest) és mások. A konferencia sikeresnek bizonyult, és előadásainak szerkesztett kötete szintén kiadásra vár.

A III. *Budapesti Nemzetközi Ruszinisztikai Konferenciát* 1999. május 31-én a Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat tanácstermében tartottuk meg. Témája „*A ruszinok kultúrtörténete a XVIII–XX. században*” volt. A tudományos fórumon huszonegy előadás hangzott el ruszin vagy magyar nyelven (egyes szerzők azonban csak postán tudták elküldeni előadásuk szövegét). A tanácskozáson olyan ismert külföldi ruszin szakemberek szólaltak fel, mint a kárpátaljai ungvári író, irodalomtörténész *Szocska* László és a munkácsi publicista, pedagógus *Sepa* András. Postán küldte el előadását a krakkói *Olena Ducz–Fajfer* dr., az eperjesi *Anna Pliskova* dr., *Mihál Popovics* dr. és *Gábrriel Beszki* dr. magiszter. A III. Nemzetközi Ruszinisztikai Konferencia egyértelműen bizonyította, hogy a ruszinok főleg a közép- és nyugat-európai kultúrkörhöz tartoznak.

Ugyancsak a Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat tanácstermében valósítottuk meg a IV. *Budapesti Nemzetközi Ruszinisztikai Konferenciát* is 1999. június 21–22-én „*Az 1100 éves ruszin–magyar békés együttélés példaértékű lehet Közép-Európa népei számára*” címmel. A tanácskozáson elhangzott vagy postán beküldött előadások száma mintegy

Hodinka Antal akadémikus, világhírű ruszin kutató emléktáblájának koszorúzása, 1999. június 21. Budapest, VI. Benczúr u. 5.

hús volt. Három ismert külföldi ruszin kutató tartott előadást: a már említett Szocska László és Sepa András, valamint a pozsonyi Ondik Tibor. Postán kaptuk meg az egyik legismertebb ruszin történész, a csehországi chebi Iván Pop dr. előadását. A konferencián megjelent dr. Nanovszky György a Külügyminisztérium főosztályvezetője, volt moszkvai nagykövet is. A III. és a IV. Nemzetközi Ruszinisztikai Konferencia magyarországi, illetve külföldi megítélése igen kedvező volt. Az előadásokat külön kötetben szintén szeretnénk majd a *Ruszinisztikai Konferenciák* sorozatban kiadni. A MARUTI másik sorozata a *Ruszinisztikai Tanulmányok*. Ebből jelenleg két kötet van nyomdában: a világ első „Ruszin Történelmi Atlasza”, valamint a Popovics Tibor Miklós születésének hatvanadik évfordulójához kapcsolódó „Válogatott ruszinisztikai tanulmányok”.

Az Intézet jelenleg két osztályból áll: a társadalomtudományiból (osztályvezető Popovics Tibor Miklós), valamint a nyelvi, irodalomtörténetiből (osztályvezető dr. Csirpák Emil). A korábbi népi építészeti, valamint népzenei osztály 1998-ban a társadalomtudományi osztályba olvadt be. Az Intézet legmagasabb fóruma a tudományos tanács. Tagjai: dr. Botlik József újságíró, kisebbségkutató történész; dr. Csirpák Emil nyelvész; dr. Molnárfi Tibor demográfus; dr. Mózsai Szabolcs orvos-radiológus professzor; dr. Popovics Tibor Miklós közgazdász, geográfus, történész; dr. Ruzsa György művészettörténész professzor; dr. Sasvári László nyelvész, vallástörténész; dr. Tomisa Ilona vallásnéprajzos; dr. Veres Péter néprajzos, politológus. Az Intézet igazgatója jelenleg dr. Popovics Tibor Miklós, tudományos titkára dr. Veres Péter. A tudományos tanács tudományos eszközökkel védi a ruszinisztikai kutatóműhely függetlenségét és autonómiáját, hiszen csak így lehet biztosítani a szükséges tudományos színvonal fenntartását. A MARUTI nem szívesen integrálná be a jelenlegi vezetésű Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzatba, ahogyan korábban a Magyarországi Ruszinok Szervezetébe sem óhajtott. Az utóbbival való együttműködés nem bizonyult szerencsésnek.

Az Intézet az 1997. év kivételével nem kapott semmilyen pénzügyi támogatást. Nincs függetlenített státusza, még az igazgatónak sem. Helyisége sincs, mert bérleti díjat fizetni nem tud, ezért az igazgató lakásán működik. Ezek a körülmények sajnos nagyon hátráltatják az Intézet tevékenységét. Mint a magyarországi ruszinság egyetlen legitim kutatóműhelye és a ruszin nemzeti identitás fenntartásának fő tudományos ihletője, a MARUTI – a sok nehézség ellenére – mégis igyekszik fennmaradni, alkalmazkodni a mostoha viszonyokhoz. Az Intézettel mintegy húsz magyarországi kutató működik együtt. Ezek nagyobb része tudomá-

nyos fokozattal rendelkezik. Pénzügyi források hiányában a MARUTI jelenleg nem tudja közvetlen módon támogatni a közreműködő kutatók munkáját, ezért csak a kutatások koordinálására szorítkozhat. Arra ösztönzi őket, hogy kutatásaikhoz pénzügyi támogatást a különböző alapítványoknál próbáljanak szerezni.

A korábban már említett kutatási témákon kívül az Intézet jelenleg az alábbi témákat koordinálja:

- Csépanyi–Bárdos Józsefné (Kiss Judit): A komlóscai ruszinok egyes néprajzi vonatkozásai
 - Dr. Sasvári László: Ruszin alapítású görög katolikus templomaink
 - Sziráki György: A ruszin iskolaügy területi kérdései
 - Dr. Tiner Tibor: A ruszinok által is lakott Borsod-Abaúj-Zemplén megyei települések közlekedéscsoporthoz tartozásai
 - Dr. Csirpák Emil: Az orosz nyelv hatása a ruszin irodalmi nyelv kialakulására
 - Duliskovich Viktor: Kísérletek a ruszinok irodalmi nyelvének kialakítására
 - Dr. Molnárfi Tibor: A magyarországi ruszin vonatkozású demográfia aktuális kérdései
 - Dr. Veres Péter: A ruszin kérdés egyes geopolitikai vonatkozásai
 - Dr. Tomisa Ilona: Ruszin vonatkozású görög katolikus templomi zászlók
 - Dr. Mózsai Szabolcs: Közép-Európa ruszinok lakta körzeteinek egyes környezetvédelmi vonatkozásai
 - Dr. Botlik József: A ruszinok és a görög katolikus vallás
 - Dr. Rédei Mária: A jelenlegi nemzetközi migráció egyes ruszin vonatkozásai
 - Dr. Kótyuk Erzsébet: A kárpátaljai népi gyógy módok egyes ruszin vonatkozásai
 - Dr. Popovics Tibor Miklós: A Közép-Európai régió ruszin fatemplomai
 - Dr. Popovics Tibor Miklós: Korjatovics Tódor litván fejedelem és a ruszinok
- A hazai kutatókon kívül még négy külföldi ruszin kutató is együttműködik a MARUTI-val, a következő témákban:
- Szocska László (Ungvár): A mai ruszin irodalom aktuális kérdései
 - Sepa András (Munkács): A XIX. századi ruszin nemzeti ébresztők
 - Gábrriel Beszkid (Eperjes): A ruszinok kulturális és felvilágosító tevékenysége Eperjes környékén a XIX. század második felében
 - Dr. Mihál Popovics (Eperjes): Az Eperjes környéki ruszinok története

P. T. M.